

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ, ЇХ ВПЛИВ НА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ПРОЦЕСІВ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF MODERNIZATION PROCESSES, THEIR INFLUENCE ON THE ESSENCE OF STATE-LEGAL PROCESSES

Хаустова М.Г., к.ю.н.,

доцент кафедри теорії та філософії права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Цикало А.О., студентка II курсу

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті обґрунтовується, що модернізація правової системи завжди передбачає комплексну структурну трансформацію всього конгломерату суспільних відносин, що регулюються правом. Мистецтво та перевага концепції поступового реформування полягає в умінні здійснювати цей процес поступово, не знижувати водночас ефективності забезпечення соціальних та державних потреб. Завдання модернізації правової системи з метою розбудови соціально-правової держави не суперечить формуванню сильної державної влади. Процес модернізації підрозділяється на окремі фази. Розрізняють такі стадії, як усвідомлення мети, консолідація модернізаторські налаштованої еліти, період трансформації й інтеграція суспільства на новій основі. Отже, модернізація – перетворення, якісне зрушення за умови неодмінного збереження зв'язку традицій та інновацій, визначеної наступності. Модернізація у сфері права передбачає підвищення ефективності функціонування правової системи держави. Ідеться про активну юридичну роль держави, що полягає в ефективному регулюванні суспільних відносин. Процес глобалізації є викликом національній державі, її суверенітету та функціям, хоча основні завдання, які вирішує держава, залишаються, також з'являються нові риси в діяльності держави. Визначається, що законодавчі процеси глобалізації впливають на механізм держави та її форму, з'являються нові органи, зміцнюються зв'язки органів у боротьбі зі злочинністю, ведеться робота щодо демократизації політичних режимів, зазнає змін така властивість держави, як суверенітет, оскільки його визначають як своєрідний синдром розвитку людства. На зміну національній державі приходять поняття «загальноєвропейський простір», який має міжнародні владні інститути (Європейський парламент, Європейська Рада, Європейська комісія, Суд Справедливості Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Європейський інвестиційний банк та Рахункова палата (the Court Auditors)). Поряд з інститутами значне місце у структурі інституціонального (організаційного) механізму Європейського Союзу посідають усі інші органи, серед них: Економічний і соціальний комітет, Комітет регіонів. Ці структури не тільки об'єднують інтереси держав – членів Європейського Союзу, але й виконують наднаціональні об'єднувальні функції. У цих умовах національно-державні інтереси поступаються регіональним інтересам, відбувається трансформація суверенітету. Отже, для досягнення цілей створення міжнародних об'єднань держави-учасниці можуть передавати їм свої суверенні права у відповідній сфері. Саме наддержавні органи, які створюються для координації діяльності міжнародних об'єднань, можуть здійснювати нормотворчу діяльність як шляхом ухвалення нормативних актів, так і укладанням договорів між державами-учасницями. Останні зберігають свій суверенітет та право виходу з таких об'єднань. Проаналізовано, що глобалізація впливає на життя всіх держав, зокрема на їхні внутрішні та зовнішні функції. Підсумовується, що у процесі вдосконалення права і правової системи державним органам повинні належати мінімум три головні функції: збереження правової стабільності, дотримання владою і громадянами позитивного права, поступове звуження сфери державної компетенції.

Ключові слова: модернізація, правова система, держава, суверенітет, правова глобалізація, правова імплементація, правова система.

Modernization is a phenomenon of a civilizational scale. In the Western tradition, its definition by T. Parsons as a universal process of adaptation to changing conditions is widespread. The modernization process is divided into certain phases. There are stages such as awareness of the goal, consolidation of the modernizing elite, the period of transformation and the integration of society on a new basis³⁴. Thus, modernization is a transformation, a qualitative shift with the indispensable preservation of the connection of traditions and innovations, a certain continuity. Modernization in the field of law involves increasing the efficiency of the functioning of the legal system of the state.

Due to the fact that the structural components of the legal system have a legal impact on the life of the whole society, as well as characterize the result of such an impact, it seems that their modernization should be carried out by a set of autonomous, multilevel, empowered entities in various spheres of life. At the stage of transition of the legal system to a new quality, during the period of fundamental legal reforms, it is necessary to update the entire system, and not just its individual elements. This process should be comprehensive, including, inter alia, ensuring the unity of objective and subjective law, improving the activities of law-making and law-enforcement bodies, and matching the development of legal relations with current law. The main place in it should belong to raising the level of legal awareness of participants in public relations. It is the state that must ensure the integrity of all transformations in the legal system. The loss or non-acquisition of integrity in the course of modernization gives rise to the multidirectional actions of the subjects of law and the struggle of various political forces.

We emphasize that the task of modernizing the legal system in order to build a socially-legal state does not contradict the formation of a strong state power. We are talking about the active legal role of the state, which consists in the effective regulation of public relations.

Introduction of the human community in the XXI century. is accompanied by a significant evolution of its constituents – numerous nation-states. Deep changes affect all their basic parameters – institutions of state power, internal and external sovereignty, distribution of powers of the center with regions, relations between states.

The spectrum of opinions ranges from the assertion of the complete disappearance of a nation-state and law upon reaching the peak of globalization and the gradual formation on the basis of some planetary-governed (governing) system and world law to the view that the nation-state and law are preserved under all conditions, though and is undergoing some changes. Thus, globalization should not diminish the role of the nation-state, since only a strong state that has harmonized legal mechanisms, a system of protection and protection of human rights can create conditions for a soft entry of a state into international economic organizations, without prejudice to its national interests and dignity.

The process of globalization undoubtedly challenges the nation-state, its sovereignty and functions, and although the main tasks that the state has to do remain – the creation of a legislative framework, the creation of a balanced general environment for macroeconomic stability and appropriate policies, the provision of basic infrastructure and social services – at the same time new features appear in the activities of the state. Regular processes of globalization (not always with positive content) directly affect the mechanism of the state and its form. New organs are emerging, links are being strengthened with the authorities in the fight against crime, work is underway to democratize political

regimes, and the state's sovereignty is undergoing some changes as it is defined as a kind of human development syndrome. The processes of globalization taking place in the modern world are a factor that destroys sovereign national statehood and substantially transforms the classical forms of government. The growing inability of modern states to regulate global processes and, as a result, the weakening of their sovereignty – are quite objective. Considering the problems and prospects of optimization of the legal system in the context of globalization, one should also take into account the fact that globalization is capable of changing the type of state.

Key words: modernization, legal system, state, sovereignty, legal globalization, legal implementation, legal system.

Вступ. Модернізація – явище цивілізаційного масштабу. У західній традиції поширене її визначення Т. Парсонсом як універсального процесу адаптації до мінливих умов. Теорія модернізації відома в міжнародній науковій літературі з 1950–1960-х рр. XX ст. (С. Лінсет, Е. Шилдз, Д. Елтер, Ш. Ейзенштадт та інші). У наступні десятиліття її концепції не раз видозмінювалися й уточнювалися, проте багато положень теорії модернізації увійшли у світове суспільствознавство, зокрема і в юридичну науку. Дослідники модернізації права частіше звертають увагу на її історичні аспекти. Так, А.В. Малько й А.Ю. Саломатін розглядають модернізацію як історично тривалий і географічно розосереджений процес осучаснення права, пристосування його до реалій індустріального та постіндустріального суспільства, досліджують імпульси модернізації права, який надали йому революції кінця XVIII ст. – французька й американська, а потім такі процеси, як поява конституційного права та порівняльно-правових досліджень, посилення незалежності судової влади, інформатизація права [1, с. 12].

Постановка завдання. Нині немає єдиного підходу до розуміння терміна «модернізація». Його вживають в різних смислових варіаціях: на позначення переходу від традиційної цивілізації до цивілізації ліберального (західного) типу, від традиційного суспільства до сучасного, прагнення відсталих і слаборозвинених суспільств «наздогнати» сучасні суспільства, як ідейну частину сучасного глобалізму, як найбільш загальне – прогресивний рух суспільства. Отже, поняття модернізації може стосуватися провідного напрямку розвитку суспільного життя, удосконалення якого відбувається радикальними способами. Модернізація правової системи завжди передбачає комплексну структурну трансформацію всього конгломерату суспільних відносин, що регулюються правом. Мистецтво та перевага концепції поступового реформування полягають у вмінні здійснювати цей процес поступово, не знижувати водночас ефективності забезпечення соціальних та державних потреб. Історично модернізація проходила як стихійно, через самовільне накопичення передумов у різних сферах суспільного життя, з'єднання яких давало якісний поштовх, так і шляхом свідомих зусиль окремих груп і еліт. В обох випадках її успішність багато в чому залежала від того, наскільки процес змін був органічним, приймався національними інститутами, підтримувався суспільством або його значною частиною [2, с. 24–25]. *Процес модернізації підрозділяється на окремі фази.* Розрізняють такі стадії, як усвідомлення мети, консолідація модернізаторські налаштованої еліти, період трансформації й інтеграції суспільства на новій основі. Отже, модернізація – перетворення, якісне зрушення за умови неодмінного збереження зв'язку традицій та інновацій, визначеної наступності. Модернізація у сфері права передбачає підвищення ефективності функціонування правової системи держави.

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що структурні складники правової системи юридично впливають на життя всього суспільства, а також характеризують результат такого впливу, представляється, що їх модернізація повинна здійснюватися сукупністю автономних, різнорівневих, наділених владними повноваженнями суб'єктів у різних сферах життєдіяльності. На етапі переходу правової системи в нову якість, у період проведення корінних правових реформ необхідно оновити всю систему цілком, а не тільки її окремі елементи. Цей про-

цес повинен бути комплексним, передбачати також забезпечення єдності об'єктивного і суб'єктивного права, удосконалення діяльності правотворчих і правозастосовних органів, розвиток правовідносин відповідно до чинного права. Головне місце в ньому має належати підвищенню рівня правосвідомості учасників суспільних відносин. Саме держава повинна забезпечити цілісність усіх перетворень у правовій системі. Втрата або ж не набуття цілісності у процесі модернізації породжують різноспрямованість дій суб'єктів права і боротьбу різних політичних сил [3, с. 46].

Завдання модернізації правової системи з метою побудови соціально-правової держави не суперечить формуванню сильної державної влади. Ідеться про активну юридичну роль держави, що полягає в ефективному регулюванні суспільних відносин. Навіть більше, у результаті проведеного аналізу практики державного будівництва в західних країнах варто погодитися з тим, що в соціальній, а значить, і в гуманітарній, державі «створюється механізм надсильної влади, який підтримує справедливий правопорядок, внутрішній громадський спокій. Водночас у країні спостерігається паритет інтересів держави і громадян, їхніх прав і свобод, існує ідеологічний і політичний плюралізм, судовий захист прав індивіда від незаконних дій держави в особі її органів та посадових осіб, право на звернення до суду, у разі недотримання конституції» [4, с. 37].

Висновок про необхідність визнання в юридичній науці поняття механізму модернізації правової системи передбачає його нормативне закріплення, яке дозволить забезпечити стабільність і однаковість у регулюванні правових відносин. Отже, вступ людської спільноти у XXI ст. супроводжується суттєвою еволюцією її складників – численних національних держав. Глибокі зміни зачіпають всі їхні основні параметри – інститути державної влади, внутрішній і зовнішній суверенітет, розподіл повноважень центру з регіонами, відносини між державами.

Спектр думок коливається від твердження про цілковите зникнення національної держави та права за досягнення піка глобалізації та поступового формування на їхній основі планетарної керівної системи та світового права до думки про те, що національна держава та право зберігаються за будь-яких умов, хоча і зазнають деяких змін. Отже, глобалізація не повинна знижувати роль національної держави, оскільки лише сильна держава, яка має узгоджені правові механізми, систему забезпечення та захисту прав людини, може створювати умови для м'якого входження держави в міжнародні економічні організації, без ущемлення своїх національних інтересів та гідності.

Процес глобалізації, безумовно, є викликом національній державі, її суверенітету та функціям, хоча основні завдання, які вирішує держава, залишаються – створення законодавчої бази, створення збалансованих загальних умов макроекономічної стабільності та відповідної політики, забезпечення основоположної інфраструктури та соціальних послуг, – водночас з'являються нові риси в діяльності держави. Закономірні процеси глобалізації (не завжди з позитивним змістом) безпосередньо впливають *на механізм держави та її форму* [5, с. 5]. З'являються нові органи, зміцнюються зв'язки органів у боротьбі зі злочинністю, ведеться робота щодо демократизації політичних режимів, закономірно послаблюється суверенітет держави [6, с. 165].

Усеосязний розвиток глобалізації, який нині охопив усі виміри суспільного життя, змінює усталений світовий економічний порядок, механізм функціонування міжнародної політики, характеристики її ключових суб'єктів, передусім держави. Як наслідок, зазнає змін така властивість держави, як суверенітет, оскільки його визначають як своєрідний синдром розвитку людства.

Процеси глобалізації, що відбуваються в сучасному світі, виступають чинником, що руйнує суверенну національну державність й істотно трансформує класичні форми державного устрою. Зростання нездатності сучасних держав до регулювання глобальних процесів і, як наслідок, послаблення їхнього суверенітету мають об'єктивний характер.

Під час розгляду проблем і перспектив оптимізації правової системи в умовах глобалізації до уваги необхідно взяти й той факт, що *глобалізація здатна змінювати тип держави*. Істотно трансформується роль держави в разі залучення країн у регіональні інтеграційні об'єднання (у політико-правовому статусі Європейського Союзу нині наявні ознаки федерації та конфедерації, окрім того, будучи за своєю природою міжнародним об'єднанням, він має низку ознак міжнародної, міжурядової, міждержавної організації) [7, с. 318]. Як підкреслює М.М. Марченко, у світі не було і немає такого об'єднання держав, де *держави-члени віддавали б йому, як це має місце в Європейському Союзі, частину свого суверенітету*; де була б єдина валюта та єдине громадянство; де поряд із національними правовими системами існувала б наднаціональна правова система; де загальні, наднаціональні органи наділені були б повноваженнями на ухвалення рішень, що мають як рекомендаційний, так і імперативний характер; де наднаціональні судові органи наділялися б правом ухвалення рішень прецедентного характеру, що мають обов'язкову силу як щодо органів, так і стосовно посадових осіб та інститутів самого наднаціонального об'єднання загалом, а також щодо окремих держав.

Отже, на зміну національній державі приходить *загальноєвропейський простір*, який має міжнародні владні інститути (Європейський парламент, Європейська Рада, Європейська комісія, Суд справедливості Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Європейський інвестиційний банк та Рахункова палата (the Court Auditors) [7, с. 341; 8, с. 333]. Поряд з інститутами значне місце у структурі інституціонального (організаційного) механізму Європейського Союзу (далі – ЄС) посідають усі інші органи, серед них: Економічний і соціальний Комітет, Комітет регіонів. Ці структури не тільки об'єднують інтереси держав – членів ЄС, але й виконують наднаціональні функції з об'єднання. У цих умовах національно-державні інтереси поступаються регіональним інтересам, *відбувається трансформація суверенітету* [7, с. 342]. Аналіз сучасного стану державного суверенітету держав – членів ЄС дозволяє зробити висновок: однією з тенденцій сучасного державно-правового розвитку є ситуація, коли в умовах збереження формально-юридичного аспекту державного суверенітету водночас відбувається поступове добровільне самообмеження матеріальних можливостей його прояву, що виражається в делегуванні державами права реалізації суверенних прав Союзу. Водночас варто погодитися із Р.Х. Макуєвим, що в цих умовах сутнісний зміст державного суверенітету не змінюється і не може змінитися, оскільки це призвело б до вихолювання його стрижньових положень [9, с. 23]. Змінюється не сам суверенітет, а усталені, але на даному етапі малоефективні механізми його реалізації.

Отже, для досягнення цілей створення міжнародних об'єднань держави-учасниці можуть передавати їм свої суверенні права у відповідній сфері. Саме наддержавні органи, які створюються для координації діяльності міжнародних об'єднань, можуть здійснювати нормотворчу діяльність як шляхом ухвалення нормативних актів, так

і укладанням договорів між державами-учасницями. *Останні зберігають свій суверенітет та право виходу з таких об'єднань* [10, с. 76].

Цю думку підтримує І.В. Яковюк, який зазначає, що участь держави в багатосторонньому співробітництві та міжнародних організаціях шляхом реалізації певного обсягу і якості своїх прав, які притаманні державному суверенітету, є не обмеженням, а реалізацією суверенітету, навіть якщо йдеться про права, які держави традиційно відносять до внутрішньодержавної компетенції. Крім того, на думку науковця, жодні міжнародні зобов'язання не зменшують універсальності правоздатності держави. Обмеження свободи дій держави, що випливає з її міжнародно-правових зобов'язань, є не обмеженням державного суверенітету, а обмеженням правоздатності держави, тобто обмеженням у здійсненні окремих прав. Рамки реалізації державних прав зумовлені насамперед взаємною зацікавленістю держав у повазі суверенітету і прав інших держав. Для реалізації національних інтересів держава зазвичай сама зацікавлена в обмеженні своїх державних прав для досягнення багатосторонніх спільних цілей у рамках міжнародного співтовариства [11, с. 156–157].

Отже, класичне визначення державного суверенітету як виняткової компетенції легітимної державної влади в межах її території, сформульоване ще в XVI ст. французьким юристом Жаном Боденом і закріплене Вестфальським договором 1648 р., безперечно, потребує нині корективів. Після закінчення холодної війни міжнародні конфлікти виникають зазвичай усередині окремих країн, зумовлюють втручання світової спільноти. У наші дні суверенітет держав може обмежуватися прийнятими на себе зобов'язаннями або делегуватися у визначених рамках міжнародним організаціям на основі добровільно укладених і ратифікованих національними парламентами договорів. Існування нових форм політичної самоорганізації й організації держав дає можливість стверджувати, що суверенітет як одна із ключових категорій міжнародного права переживає період переосмислення, уточнення свого значення. Водночас незмінною залишається теза про те, що суверенітет може бути реальним для всіх держав лише в умовах міжнародного правопорядку.

Отже, у сучасних умовах за державною зберігається діяльність щодо створення й розвитку принципів і норм міжнародного права як світових стандартів правомірної або неправомірної поведінки держав (такі норми можуть бути встановлені в договірній формі або набути форми міжнародного порядку); створення інститутів (інструментів) формування норм міжнародного права й механізмів їх реалізації; створення провідними державами світу спеціалізованих міжнародних організацій, покликаних визначати світову політику у сферах економіки, торгівлі, фінансів (Світова організація торгівлі, Світовий банк тощо). Саме тому сучасні дослідники звертають увагу на те, що «держави як суспільне явище (феномен) є не чим іншим, як вищою формою здійснення прав людей, що створюють державно організоване суспільство, у якій найбільш повно розкривається сутність суспільства та соціальна природа людини» [12, с. 172].

Збільшення впливу глобалізації на життя всіх держав не може не позначатися насамперед *на внутрішніх та зовнішніх функціях держав*. Так, глобалізація вносить деякі зміни у зміст *політичної функції* під кутом зору обов'язку держави забезпечувати оптимальні умови для всебічного та найбільш повного розвитку інститутів демократії та демократичного управління суспільством. Варто погодитися із проф. І.І. Лукашук у тому, що «у наш час відбувається глобалізація демократичних цінностей. Демократія визнається принципом усезагального значення. Право на неї стає глобальним правом, яке все більше буде підтримуватися міжнародною спільнотою загалом» [13, с. 23].

Сучасні процеси глобалізації суттєвим чином позначаються на реалізації *економічної функції держави*. Це зумовлено тим, що глобалізація передбачає передусім інтернаціоналізацію ринків, посилення впливу транснаціональних корпорацій, затвердження панування наддержавних структур, які створюються внаслідок економічної інтеграції держав. Особливо важлива роль економічної стратегії в узгодженні національних інтересів суспільства із загальними інтересами міжнародної спільноти, оскільки від благополуччя кожної країни залежить благополуччя людства загалом.

Також глобалізація зачепила *соціальну функцію держави*, яка передусім спрямована на усунення або пом'якшення соціальних суперечностей у суспільстві шляхом використання цивілізаційних засобів їх вирішення, а також досягнення гідних для життя людини умов гарантуванням державою визначеного обсягу соціальних благ. Зміст соціальної функції включає такі напрями: забезпечення соціальних прав людини (на достатній життєвий рівень, на соціальний захист, на житло, на охорону здоров'я, на одержання соціальних пільг), створення належних умов праці (забезпечення зайнятості, регулювання оплати праці, робочого часу та часу відпочинку, охорона праці, соціальний захист осіб, які потребують особливої підтримки з боку суспільства (інваліди, люди похилого віку, багатодітні сім'ї)), установлення соціальних стандартів, зокрема прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати і пенсії тощо [10, с. 65].

А також *екологічну функцію держави*, яка полягає в охороні природи та раціональному використанні природних ресурсів. Оскільки в досягненні високої якості навколишнього природного середовища зацікавлена вся міжнародна спільнота. Отже, однією з найактуальніших проблем, які постають у процесі подальшої розбудови соціальної, правової держави в Україні, є гарантування її екологічної безпеки. Остання визнається одним із головних, пріоритетних напрямів державної екологічної політики, невід'ємною умовою сталого екологічного та соціального розвитку [14, с. 54].

Одне з важливих місць у діяльності держави належить *гуманітарній функції*, яка спрямована на розвиток культури, науки й освіти, що виступає запорукою всебічного розвитку суспільства.

В умовах сучасної держави змістом цієї функції виступає: ужиття заходів із підвищення культурного рівня громадян; створення умов для їх повноцінної участі в духовному житті суспільства, забезпечення доступу до культурного та наукового надбання; розвиток освіти та науки; державна підтримка мистецтва; збереження історико-культурної спадщини; підтримка розвитку фізичної культури і спорту; міжнародна співпраця в гуманітарній сфері.

Що ж стосується зовнішніх функцій держави, то процеси глобалізації внесли кардинальні зміни у форми та зміст міждержавного спілкування [15, с. 101–103].

Велике значення має *функція гарантування національної безпеки*, яка має на меті досягнення стану захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, що уможливило сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення і нейтралізацію загроз національним інтересам. Така захищеність досягається в усіх сферах – політичній, економічній, інформаційній, військовій тощо. Виконання цієї функції виступає гарантією існування держави, ефективної реалізації всіх інших її функцій. Існування будь-якої суверенної держави неможливе без захисту її національних інтересів, що є основою, фундаментальною умовою гарантування самозбереження й прогресивного саморозвитку суспільства. За таких причин національна, зокрема, державна безпека України – першорядна умова успішного соціально організованого буття. Як виклики і загрози є найбільш небезпечними та потребують подолання в сучасних умовах, як

повинна розвиватися система колективної національної безпеки у XXI ст., де проходить межа між правом нації на безпеку і свободу людини, за якими принципами має діяти держава – ці та багато інших питань турбують не лише Україну, а й інші країни світу.

За оцінками експертів, у найближчі десятиліття весь світ має визначити шляхи подолання таких основних загроз, як: економічні й соціальні, зокрема злидні, інфекційні захворювання й екологічна деградація; міждержавні конфлікти; внутрішні конфлікти, зокрема громадянська війна, геноцид та інші масові звірства; ядерна, радіологічна, хімічна та біологічна зброя; тероризм; транснаціональна організована злочинність. Очевидно, що ці загрози також мають розглядатися як пріоритетні в галузі національної безпеки України. На початку третього тисячоліття проблема безпеки існування і розвитку всіх держав і народів набула нового виміру. Цей вимір полягає у глобальному сплетінні всіх економічних, екологічних, політичних, військових, культурних процесів у межах окремих держав, етносів, народів і націй, а також між ними [16, с. 5–6].

Ця функція охоплює: захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи держави; збереження соціально-політичної стабільності суспільства; охорону економічної, екологічної, інформаційної безпеки країни; зміцнення позицій держави у світі; вироблення стратегії національної безпеки, військової доктрини; підтримання на належному рівні оборонного потенціалу й обороноздатності держави; протидію і нейтралізацію загроз національним інтересам; участь у міжнародному співробітництві в галузі безпеки тощо.

Із другої половини XX ст. дедалі більшого значення набуває такий напрям цієї функції, як *забезпечення миру і світового порядку*. Цей напрям передбачає міжнародну співпрацю держав щодо роззброєння, поступової ліквідації ядерної зброї, нерозповсюдження зброї масового знищення; організацію колективних дій у сфері боротьби з міжнародним тероризмом; ужиття заходів дипломатичного, військового характеру із припинення наявних і уникнення нових конфліктів, участь у миротворчих операціях.

Визначення перспектив розвитку національної правової системи в умовах глобалізації потребує звернення до *проблеми стійкого розвитку суспільства*, оскільки аналіз правової системи як чинника стійкого розвитку суспільства дозволяє більш повно і точно зрозуміти її роль стабілізатора в сучасному суспільстві.

На *нормативному рівні* особливого значення набуває *публічно-правове забезпечення національних інтересів України в умовах глобалізації*, яке має передбачити збереження національно-культурної ідентичності правової системи України, що досягається розробленням правових інститутів і норм з урахуванням менталітету й культурно-історичних цінностей тощо.

Як слушно зауважує А.В. Скуратівський, правова культура є неодмінною умовою динамізації трансформаційних процесів, становлення в Україні правової держави та громадянського суспільства [2, с. 424]. Уважається, що посилення інтегративного потенціалу правової культури має відбуватися в напрямі збагачення національної правової системи загальносвітовими правовими цінностями, сукупним правовим досвідом. В умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів зазначена функція набуває особливого значення. Нині неоспорюваним фактом є наявність діалогу правових культур, тобто взаємовпливу, взаємозбагачення правових культур різних народів. Крім того, зараз за основу зближення правових систем пропонується обрати концепцію загальноцивілізаційної єдності людської культури.

Одним із найбільш важливих компонентів правової свідомості є *мова, правова мова, мовна правосвідомість*. Саме правова мова відображає правову культуру суспіль-

ства, його головні цінності, норми, технологію, спосіб правового життя, виховання (формування) правової свідомості, правових знань та правової компетенції особи (індивіда) – суспільства – держави. Визначальною умовою розвитку правосвідомості є *освіта* (зокрема, юридична). Сьогодні може сприяти внутрішній інтеграції галузі вищої юридичної освіти кардинальне оновлення змісту освіти. Підготовка юридичних кадрів – могутній канал оновлення, «питання» правової культури, від того, які джерела його поповнюють, суттєво залежить, яким бути вітчизняному ладу [17, с. 72]. Безумовно, перед юридичною освітою стоять низка завдань, зумовлених сучасними процесами модернізації та вступом України до Європейського освітнього простору.

Досить складним і гострим лишається для України питання *гендерної рівності*. Гендерна рівність – складова частина загального принципу рівності як основи демократичного устрою держави та суспільства. Принцип рівності є універсальною категорією і виключає дискримінацію за будь-якою ознакою: раси, кольору шкіри, релігії, соціального статусу. Рівність за ознакою статі відображає лише один, але дуже вагомий елемент у конструкції загального принципу рівності. Отже, запровадження в Україні гендерно чутливої політики є важливим етапом у подоланні правового нігілізму, встановленні егалітарних моделей правового регулювання, підвищенні рівня правової культури [18, с. 100].

Головною ціллю правової політики в сучасній Україні виступає підвищення якості правового регулювання суспільних відносин, серцевиною чого, без сумніву, є найбільш повне забезпечення прав і свобод людини та громадянина [19, с. 196–197]. Загальна мета правової політики повинна спиратися на такі цінності, як життя, свобода, справедливість, безпека, порядок, «сприяти їх утіленню у правове життя суспільства».

Результати дослідження. Звісно, завдання модернізації правової системи з метою побудови соціально-правової держави не суперечить формуванню сильної державної влади. Обидва ці завдання передбачають: обмеження сфери державної компетенції вузьким, суворо визначеним

колом проблем, які на даному конкретному етапі доцільно вирішувати державі; формування законодавчої основи проведення модернізації в області права; вироблення державної правової ідеології. Будучи прерогативою відповідних компетентних державних органів, модернізація являє собою нормативно схвалену, позитивну соціально-перетворювальну діяльність. Держава може по-різному визначати свій курс в області права: здійснювати політику на зближення національних законодавств, його гармонізацію або ж вести політику на підтримку національних законодавств, національних особливостей правової системи, уведення обмежувальних режимів для іноземних держав. У процесі вдосконалення права і правової системи державним органам повинні належати мінімум три головні функції: збереження правової стабільності, дотримання владою і громадянами позитивного права, поступове звуження сфери державної компетенції. Роль держави в даному разі полягає в тому, щоб правильно і своєчасно реагувати на мінливу правову ситуацію і перейти до закріплення підсумків нової якості правової системи тільки тоді, коли для цього дозріють необхідні передумови. Отже, процес модернізації правової системи повинен бути строго керованим із боку держави.

Висновки. З урахуванням вищезгаданих цілей можна виокремити **такі пріоритети правової політики в Україні**, які тією чи іншою мірою розвивають, конкретизують вищезгадані цілі. До таких пріоритетів можна віднести:

- установлення системи правових обмежень для публічної влади, які втілюються в життя за допомогою таких принципів, як поділ влади, парламентаризм, верховенство закону, взаємна відповідальність держави й особи тощо;
- формування інститутів громадянського суспільства, що передбачає створення і діяльність різноманітних інституцій – організацій і асоціацій, які об'єднують людей зі спільними інтересами;
- реформування ефективної судової системи;
- забезпечення принципу верховенства права, зміцнення законності та правопорядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малько А.В., Саломатин А.Ю. Основы правовой политики : учебное пособие для магистрантов. Москва, 2013. 170 с.
2. Удовика Л.Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія. Харків : Право, 2011. 552 с.
3. Зорькин В.Д. Право в условиях глобальных перемен : монография. Москва : Норма, 2013. 358 с.
4. Цыганков П.А. Глобальные политические перемены и язык теории. *Глобальные и политические перемены в мире* / отв. ред. А.Ю. Мельвиль. Москва, 1997. С. 34–38.
5. Хаустова М.Г. Теоретико-методологічні основи модернізації правової системи. *Наука державного будівництва та місцевого самоврядування на етапі модернізації української державності* : збірник наукових статей за матеріалами Науково-практичної конференції молодих учених та аспірантів, 19 травня 2017 р. С. 3–5.
6. Саїдов А.Х. Порівняльне правознавство та закономірності розвитку права в умовах глобалізації. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 1–2. С. 161–170.
7. Марченко М.Н., Дерябина Е.М. Правовая система Европейского Союза : монография. Москва : Норма ; Инфра-М, 2012. 704 с.
8. Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.
9. Макуев Р.Х. Несостоятельность идеи «ограниченного» суверенитета. *Государство и право*. 2008. № 9. С. 21–29.
10. Теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / за ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2014. 342 с.
11. Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми : монографія / за ред. Ю.П. Битяка, І.В. Яковюка. Харків : Право, 2013. 254 с.
12. Лобода Ю.П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні аспекти дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2001. 188 с.
13. Лукашук І.И. Глобализация, государство, право, XXI век : монография. Москва : Норма, 2000. 326 с.
14. Гетьман А.П., Шульга М.В., Бредіхіна В.Л. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні : навчальний посібник. Харків : Право, 2012. 296 с.
15. Морозова Л.А. Влияние глобализации на функции государства. *Государство и право*. 2006 № 6. С. 101–107.
16. Дзьобань О.П., Настюк В.Я., Белевцева В.В. Проблеми захисту національних інтересів України у сфері державної безпеки в умовах геополітичних трансформацій XXI століття : монографія. Харків : Право, 2013. 296 с.
17. Хаустова М.Г. Ідеологічна складова правової системи в умовах її модернізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2014. Вип. 4. Т. 1. С. 71–77.
18. Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні : монографія / за заг. ред. Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко. Київ : Юридична думка, 2010. 352 с.
19. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні : монографія / за ред. І.О. Кресіної. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. 321 с.